

Verontwaardiging genoeg, maar verandert er ook iets?

By Wouter Van Noort, Joris Kooiman, Wouter Van Noort Joris Kooiman, www.nrc.nl

november 6de, 2017

1. Wat zijn de Paradise Papers?

Na de Panama Papers liggen wéér details over grootschalige belastingontwijking op straat. Zondagavond maakte een wereldwijd consortium van onderzoeksjournalisten, ICIJ, bekend dat het beschikt over een groot gegevensbestand met namen en andere details van belastingconstructies. Daarin staat informatie over belastingontwijking door allerlei beroemdheden en grote bedrijven, van de Britse Koningin Elizabeth tot popster Bono en van Facebook tot Nike. Op het eerste gezicht lijken de meeste constructies legaal, maar er is wel steeds meer politieke en maatschappelijke discussie over de wenselijkheid ervan.

De journalisten doopten de bestanden de Paradise Papers, verwijzend naar de grote hoeveelheid belastingparadijzen die in de data voorkomen, zoals Bermuda, Vanuatu en de Kaaimaneilanden. Het gaat om het op één na grootste gegevenslek over belastingconstructies ooit: de *Panama Papers* waren nog groter. Dat was een lek in 2015 van een Panamees advocatenkantoor dat allerlei fiscale constructies optuigde. Nu betreft het voornamelijk data van trustkantoor Appleby, plus informatie over registers in 19 verschillende landen die zeer lage belastingtarieven hanteren voor bedrijven. De informatie beslaat de periode 1950-2016. De documenten zijn in eerste instantie in handen gekomen van de *Süddeutsche Zeitung*.

2. Wat is de opvallendste bevinding tot nu toe?

Net als bij de publicatie van de Panama Papers gaat veel aandacht uit naar een paar bekende personen die direct of indirect opduiken in de gelekte gegevens. Eén van de opvallendste namen die vooralsnog naar buiten is gebracht, is die van de Britse koningin, Elizabeth II. Een deel van haar vermogen blijkt via beleggingsfondsen belegd in belastingparadijzen.

Een andere pikante onthulling gaat niet over belastingontwijking, maar over Russische contacten van de Amerikaanse minister van Handel, Wilbur Ross. Nadat hij minister werd, heeft hij een investering aangehouden in een scheepvaartbedrijf, Navigator Holdings. *The New York Times*, die in het onderzoeksconsortium zit, meldt dat Navigator Holdings olie heeft vervoerd voor een groot Russisch energiebedrijf, Sibur. Die laatste onderneming heeft aandeelhouders die vallen onder de handelsbeperkingen en sancties die gelden voor Rusland. Het gaat om de Russische miljardair Gennadi Timtsjenko, en ondernemer Leonid Michelson. Een andere aandeelhouder van Sibur is de schoonzoon van Poetin: Kirill Sjmalov, op wie overigens geen sancties van toepassing zijn.

De onthulling dat een lid van de regering-Trump mogelijk sancties tegen Rusland heeft geschonden, ligt extra gevoelig door het lopende FBI-onderzoek naar Russische inmenging in de Amerikaanse verkiezingen die Donald Trump won.

In een reactie aan de BBC liet Ross maandag weten dat hij de ophef maar overdreven vindt. Volgens de minister verhuurt Navigator slechts een paar schepen aan Sibur en is die deal beklonken voordat hij bij het bedrijf betrokken raakte. Bovendien zou er geen contact zijn geweest tussen de aandeelhouders van de beide ondernemingen en benadrukt Ross dat tegen het Russische concern geen sancties lopen. „Er is niets aan de hand”, stelt de minister. „Als mensen een andere conclusie trekken, komt dat omdat de media het verhaal hebben verdraaid.”

Het Rusland-onderzoek van speciaal aanklager Robert Mueller nam vorige week een spectaculaire wending. Zijn beschuldigingen tegen Paul Manafort en diens rechterhand brengen ook president Trump in de problemen. Lees ook: Trump in problemen door arrestaties in FBI-onderzoek

3. Hebben de eerdere datalekken geleid tot een betere belastingmoraal?

De onthullingen uit de Panama Papers en andere datalekken zoals *Lux Leaks* veroorzaakten veel verontwaardiging in politiek en maatschappij. Veel van wat werd blootgelegd ging echter over vennootschappen en vermogende particulieren die via ingenieuze fiscale constructies belasting ontwéken in plaats van ontdoken. Het domein van moraal en welwillendheid dus en niet van overtreding en sancties, tot de wetgeving wordt aangescherpt in ieder geval.

Vraag is dan ook of de belastingmoraal is verbeterd door de grote negatieve publiciteit rond belastingontwijking. Hard bewijs ~~daarvoor is niet~~ ^{daarvoor is niet} voorhanden. Toch denkt hoogleraar belastingrecht Koos Boer (Universiteit Leiden) dat de datalekken wel degelijk hebben geleid tot een mentaliteitsverandering bij vermogende belastingplichtigen en hun adviseurs. „Iedereen weet nu dat fiscale gegevens vroeg of laat op straat kunnen belanden, veilig ben je wat dat betreft nergens. Dus als reputatie je iets waard is, ga je vanaf nu aan de veilige kant zitten.”

In sommige gevallen zijn door datalekken overigens wél overtredingen aangetoond, met grote gevolgen. Onthullingen uit *Football Leaks* bijvoorbeeld hadden grote consequenties voor de daarin genoemde clubs en spelers, in heel Europa. In Nederland werd FC Twente bijna uit de competitie gehaald nadat er verboden wurgcontracten met de Brits-Kazachstaanse investeringsmaatschappij Doyen werden gelect. In Frankrijk begonnen de fiscale autoriteiten naar aanleiding van *Football Leaks* een onderzoek naar illegale belastingconstructies bij onder meer topclub Paris Saint-Germain (PSG). In dat kader viel de Franse politie in mei van dit jaar binnen bij PSG en in de huizen van topvoetballers Ángel di María en Javier Pastore. Zij zouden - via Nederland - hun miljoeneninkomsten uit portretrechten en reclamecontracten naar het Caraïbisch gebied hebben gesluisd zonder daarover belasting te betalen.

In Portugal en Spanje werden fiscale strafonderzoeken opgestart naar aanleiding van *Football Leaks*, onder meer naar de gebrekkige belastingmoraal van José Mourinho (nu manager van Manchester United) in de jaren dat hij de coach was van Real Madrid. Ook de financiële constructies van Real Madrid-vedette Cristiano Ronaldo kwamen onder vuur te liggen door de serie onthullingen. Het omstreden Doyen verdween na de serie artikelen zelfs volledig uit de voetbalwereld.

Football Leaks was het grootste datalek uit de sportgeschiedenis. NRC was aangesloten bij het netwerk van onderzoeksjournalisten dat erover publiceerde. Bekijk ook het overzicht van NRC-verhalen over *Football Leaks*.

4. Wat heeft de Nederlandse Belastingdienst aan eerdere datalekken over belastingontwijking gehad?

Op de dag dat de Panama Papers waren uitgelekt, in april vorig jaar, klonk er volgens toenmalig staatssecretaris Eric Wiebes van Financiën (VVD) „een juichkreet” op de burelen van de Belastingdienst. Want al die namen van

mogelijke belastingontwijkers zouden wel eens tot stevige naheffingen kunnen leiden, en dus voor extra inkomsten voor de schatkist toegevoegd

Nu, anderhalf jaar later, blijkt de oogst beperkt. Het speciale onderzoeksteam dat Wiebes in het leven had geroepen, heeft 468 Nederlandse belastingplichtigen uit de openbaar gemaakte delen van de Panama Papers geïdentificeerd, aldus een woordvoerder van de Belastingdienst. Dat gaat dan om particulieren of bedrijven die zijn gelinkt aan een internationale belastingconstructie via het Panamese adviesbureau Mossack Fonseca. Daarvan zijn 243 mensen beleefd aangeschreven met een ‘kennisgevingbrief’ - een enkele vermelding wil immers nog niet zeggen dat er ook van illegale belastingontduiking sprake is (geweest).

Ongeveer de helft daarvan reageerde al even beleefd met „de bewering” dat de betrokken fiscale structuur „niet succesvol was en inmiddels is gestopt”. De Belastingdienst doet daar nader onderzoek naar. In enkele gevallen was er volgens de fiscus wel degelijk sprake van belastingontduiking en is een naheffing opgelegd. In totaal gaat het om „ongeveer 3 miljoen euro” aan naheffingen.

In een eerste reactie op het lekken van de Paradise Papers liet de nieuwe staatssecretaris van Financiën Menno Snel (D66) weten het dossier nog te moeten bestuderen. Hij had bij de Belastingdienst dit keer geen gejuich horen klinken, zei hij maandagmiddag. Snel had zich vooral moeten voorbereiden op een debat in de Tweede Kamer over zijn belastingmaatregelen voor 2018. „Maar ik ga natuurlijk mijn best doen om alle nieuwe informatie boven tafel te krijgen.”

5. Wat hebben eerdere leaks in Nederland voor politieke gevolgen gehad?

Elke zoveel tijd stellen politici de reputatie van Nederland als vermeend belastingparadijs aan de orde. Het uitlekken van gevoelige informatie over internationale belastingconstructies is steeds een actuele aanleiding om dat opnieuw te doen - al was het maar omdat er altijd ook namen van Nederlandse bedrijven, rijke particulieren en vooral belastingadviseurs bij betrokken zijn. Naar aanleiding van Panama Papers riep een deel van de Tweede Kamer om een parlementaire enquête, vooral linkse oppositiepartijen. Daar was niet voldoende steun voor. Wel voor een slap aftreksel daarvan: een parlementaire ondervraging, waarbij deskundigen en betrokken adviseurs uit de belastingadviespraktijk onder ede aan de tand werden gevoeld. Grote multinationals hoefden niet te verschijnen.

Het leverde deze zomer een twintigtal openbare verhoren op en een bescheiden eindverslag zonder harde aanbevelingen. Binnenkort debatteert de Kamer over de uitkomsten van deze zogeheten ‘mini-enquête’. Een herhaald verzoek voor een échte parlementaire enquête dient zich nu aan, beaamt SP-Kamerlid Renske Leijten. „Al heb ik liever dat we meteen de regels voor belastingontduiking gaan aanscherpen.”

Overigens schaadden de Panama Papers inmiddels ook drie carrières in Nederland. Een Rotterdamse notaris, een kandidaat-politica van GroenLinks en een commissaris bij staatsbank ABN Amro moesten hun positie opgeven omdat hun namen in de uitgebreide database waren opgedoken, nog zonder dat vaststond of er van ongeoorloofde belastingontwijking sprake was geweest.

6. Wat doet Europa om belastingontwijking tegen te gaan?

Door de stroom affaires en onthullingen van de laatste jaren staat belastingontwijking ook Europees volop in de schijnwerpers. Maar ondanks die druk blijven harde besluiten uit. Formeel zijn belastingen een zaak van nationale regeringen en lidstaten deinzen ook na alle ‘leaks’ nog steeds terug voor grotere EU-bemoeienis op dit vlak.

Zo ligt er al ruim een jaar een voorstel van de Europese Commissie in de week om de ‘belastinggrondslag’, de manier waarop bedrijfswinsten worden berekend, Europees te harmoniseren. Een maatregel die het voor bedrijven minder makkelijk moet maken om landen tegen elkaar uit te spelen, maar die ook op verzet stuit, vooral vanuit lidstaten die zich specialiseren in belastingconcurrentie.

Een daarbij veel gebruikt argument is dat het aanscherpen van de belastingmoraal alleen echt zin heeft als de hele wereld meedoet. De EU zou dus beter kunnen wachten op de OESO (Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling) die hierover internationaal afspraken probeert te maken (wat heel moeizaam gaat).

De Commissie voelt zich door de vele affaires echter geroepen om met voorstellen te blijven komen. Zij pleit voor een ‘zwarte lijst’ van niet-EU-landen die belastingontwijking faciliteren. In juni kwam zij met nieuwe transparantieregels

voor belastingadviseurs, accountants, banken en advocaten. Die moeten het gemakkelijker maken om ‘tussenpersonen’ aansprakelijk te stellen als ze fiscale constructies niet melden.

Momenteel onderhandelen lidstaten en het Europees Parlement ook over het creëren van een openbaar register met de namen van de ‘uiteindelijk belanghebbenden’ achter bedrijven en postbussen. Volgens Europarlementariër Judith Sargentini (GroenLinks) is de animo daarvoor door de vele onthullingen flink toegenomen. Volgende week is er weer een onderhandelingsronde. „Dat die Paradise Papers net nu dan naar buiten komen, is voor mij heel nuttig.”

EU-correspondent Stéphane Alonso, parlementair verslaggever Philip de Witt Wijnen en onderzoeksjournalist Merijn Rengers hebben bijgedragen aan dit vragenstuk.